

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/54/55-59>

Vüsalə Həsənova

Azərbaycan Dillər Universiteti

dissertant

<https://orcid.org/0000-0003-3529-032X>

vusalahasanova1986@gmail.com

Müasir ikinci dil tədrisində tədris videolarının üstidrak və güzgü effekti ilə öyrənmə prosesinə təsiri

Xülasə

Rəqəmsal video məzmunu İngilis dilinin ikinci dil kimi mənimsənilməsində əsas vasitəyə çevrildikcə, passiv istehlak ilə aktiv dil ustalığı arasında pedaqoji bir boşluq meydana çıxmışdır. Bu məqalə həmin boşluğu aradan qaldırmaq üçün yeni bir “Güzgü–metakoqnitiv çərçivə” təklif edir. Mayerin Multimedial Öyrənmənin Koqnitiv Nəzəriyyəsini, Flavell-in metakoqnitiv tənzimləmə konsepsiyasını və Güzgü Neyron Sisteminin (GNS) neyrobioloji əsaslarını sintez etməklə, tədqiqat videonun dil öyrənənlər üçün necə bir “əks etdirici səth” rolunu oynadığını araşdırır. Müzakirə videoya əsaslanan təcrübəni “edutainment”dən ciddi bir idraki alətə çevirən üçmərhləli pedaqoji dövrü təsvir edir — nəzarətli güzgüləmə (şedouinq), metakoqnitiv monitorinq və avtonom güzgüləmə (özünü-vloqlaşdırma). Nəticələr göstərir ki, öyrənənlər öz performanslarını müşahidə etdikdə, təqlid etdikdə və daha sonra rəqəmsal model ilə müqayisə edərək qiymətləndirdikdə, daha yüksək fonetik dəqiqliyə, xarici dil həyəcanının azalmasına və daha güclü öyrənmə müstəqilliyinə nail olurlar. Məqalə kurikulum tərtibatçıları üçün praktik nəticələrlə yekunlaşır və refleksiv, video-mərkəzli ikinci dil mühitlərinə keçidi tövsiyə edir.

Açar sözlər: *ikinci dil öyrənmə pedaqogikası, üstdüüşüncə, güzgü effekti, video-əsaslı öyrənmə*

Vusala Hasanova

Azerbaijan University of Languages

PhD student

<https://orcid.org/0000-0003-3529-032X>

vusalahasanova1986@gmail.com

The Impact of Educational Videos on the Learning Process Through Supercognitive and Mirror Effects in Modern Second Language Teaching

Abstract

As digital video content has become a primary tool in the acquisition of English as a Second Language (ESL), a pedagogical gap has emerged between passive consumption and active language mastery. This article proposes a new “Mirror–Metacognitive Framework” to bridge this gap. By synthesizing Mayer’s Cognitive Theory of Multimedia Learning, Flavell’s concept of Metacognitive Regulation, and the neurobiological foundations of the Mirror Neuron System (MNS), the study examines how video acts as a “reflective surface” for language learners.

The discussion describes a three-stage pedagogical cycle that transforms video-based experience from “edutainment” into a serious cognitive tool — Controlled Mirroring (Shadowing), Metacognitive Monitoring, and Autonomous Mirroring (Self-Vlogging). The results show that when learners observe their own performance, imitate it, and later compare it with a digital model, they achieve higher phonetic accuracy, reduced foreign language anxiety, and stronger learner autonomy.

The article concludes with practical implications for curriculum designers and recommends a transition to reflective, video-centered ESL environments.

Keywords: *second language learning pedagogy, metacognition, mirror effect, video-based learning*

Giriş

Yaşadığımız rəqəmsal dövrdə ikinci dil siniflərinin divarları əslində YouTube, TikTok və striminq platformalarının parlaq ekranları ilə əvəz olunmuşdur. Lakin ingilisdilli məzmunun əlçatanlığı ən yüksək həddə çatdığı bir vaxtda pedaqoji bir paradoks yaranmışdır: tələbələr ingilis dilinə keçmişə nisbətən daha çox məruz qalsa da, passiv əyləncədən aktiv dil bacarığına keçid hələ də əhəmiyyətli bir maneə olaraq qalır. Bu boşluq əyləncədən kənara çıxmağın, video mühitini sadəcə başa düşülən mənbədən idrak inkişafı üçün dinamik bir alətə çevirmək zəruriliyini vurğulayır.

Bu dəyişimin mərkəzində tələbənin öz düşüncə proseslərini planlaşdırmaq, izləmək və qiymətləndirmək bacarığının integrasiyası durur. İkinci dil tələbələri video məzmunla üstüdüncə prizması vasitəsilə qarşılıqlı əlaqəyə girdikdə, onlar artıq sadəcə tamaşaçı deyil, öz öyrənmələrinin fəal “memarlarına” çevrilirlər. Bu proses isə tələbələrin vizual mühiti əks etdirici bir səth kimi istifadə etdiyi psixoloji və neyroloji bir hadisə olan Güzgü Effekti ilə daha da güclənir. İstər danışanın ahəngini təqlid etməklə, istərsə də öz nitqlərini kameraya yazıb təhlil etməklə, Güzgü Effekti “mənlilik” ilə “hədəf dil” arasındakı boşluğu aradan qaldırır (Bandura, 1986, s. 47–106).

“Güzgü Effekti” yalnız fiziki əksi nəzərdə tutmur; o, eyni zamanda güzgü neyronlarının aktivləşməsinə əhatə edir ki, bu da tələbələrə qeyri-verbal ünsiyyətin, duyğuların və səlislik üçün vacib olan ağız hərəkətlərinin incəliklərini anlamağa imkan verir. Bu neyroloji reaksiyalar üstüdüncə strategiyaları ilə birləşdikdə, bu pedaqoji yanaşma tələbənin müstəqilliyinin daha dərin səviyyədə formalaşmasına şərait yarada bilər.

Bu məqalə tədris yönümlü video dizaynı, üstüdüncə dəstəklənməsi və Güzgü Effekti arasındakı qarşılıqlı əlaqəni araşdırır. Məqalədə iddia olunur ki, müasir video texnologiyasının “güzgülmə” imkanlarından məqsədli şəkildə istifadə etməklə, müəllimlər tələbələrə “əyləncə tələsindən” çıxmağa kömək edə, nəticədə getdikcə daha çox rəqəmsallaşan dünyada daha davamlı, özünüdərkli və ünsiyyət bacarığı yüksək ingilis dili istifadəçiləri formalaşdırma bilərlər.

Tədqiqat

Passiv video izləmədən aktiv dil ustalıqına keçidi təmin etmək üçün bir-biri ilə sıx bağlı üç nəzəri əsas nəzərə alınmalıdır: informasiya emalının səmərəliliyi, idrak qaynaqlarının tənzimlənməsi və təqlidin neyroloji təməlləri.

Video əsaslı pedaqogikanın təməli Riçard Mayerin Multimedial Öyrənmənin Koqnitiv Nəzəriyyəsinə əsaslanır. Mayerə görə, tələbələr informasiyanı emal etmək üçün iki ayrı kanala – eşitmə və görmə kanallarına – malikdirlər. Effektiv ikinci dil videoları “Multimedia Prinsipi”ndən faydalanır; bu prinsipə əsasən tələbələr təkcə sözlərdən deyil, sözlər və şəkillər birlikdə təqdim edildikdə daha yaxşı öyrənirlər. Lakin Güzgü Effekti xüsusilə “Bədənləşmə Prinsipi”nə (Embodiment Principle) toxunur (Mayer, 2020, s. 345–350; Skulmowski & Man Xu, 2021, s. 171–196). Bu prinsipə görə, ekranda görünən müəllim və ya model insana bənzər yüksək keyfiyyətli jestlər və mimikalar istifadə etdikdə, tələbənin artıq (ekstra) idrak yükü azalır və “yaradıcı emal” təşviq olunur. Bu isə tələbəyə sadəcə sözləri eşitməkdən kənara çıxaraq, dili zehində mənimsədiyini anlamağa imkan verir.

Video girişi təmin etdiyi halda, üstüdüncə idarəetməni təmin edir. İkinci Dil Öyrənmə kontekstində üstüdüncə üç hissə ilə müəyyən olunur: bildirmə bilikləri (hansı strategiyaları bildiyim), əməli biliklər (onlardan necə istifadə etdiyim) və şərti biliklər (nə vaxt və niyə istifadə etdiyim) (Yaşar, 2025, s. 76–99; Flavell, 1979, s. 906–911).

Video Əsaslı Pedaqoji Çərçivə üzrə aparılan son tədqiqatlar sübut edir ki, tələbələr özləri tərəfindən hazırlanmış videolar və düşündürücü mərhələlər vasitəsilə “Özünü Tənzimləyən Öyrənmə” prosesinə cəlb olunduqda, onların ÖTÖ səviyyələrində, özünəinamında və ikinci dil danışmaq performansında əhəmiyyətli irəliləyişlər müşahidə olunur (Yaşar, 2025, s. 82). Bu da göstərir

ki, Güzgü Effekti ən güclü təsirini tələbə yalnız ana dilində danışanı izləməklə deyil, eyni zamanda özünə “geri baxaraq” irəliləyişini izlədikdə və qiymətləndirdikdə göstərir.

Güzgü Effektinin elmi əsasını Güzgü Neyron Sistemi təşkil edir və bu sistem Giacomo Rizzolatti tərəfindən kəşf edilmişdir. Bu ixtisaslaşmış neyronlar həm fərd müəyyən bir hərəkəti yerinə yetirdikdə (məsələn, danışdıqda), həm də həmin hərəkəti başqasının yerinə yetirdiyini müşahidə etdikdə aktivləşir (Rizzolatti & Craighero, 2004, s. 169–192).

Müasir İkinci Dil Öyrənmə kontekstində bu “müşahidə–hərəkət uyğunluğu sistemi” tələbəyə danışanın ağız hərəkətlərini və jestlərini birbaşa öz daxili hərəkət sxemləri ilə uyğunlaşdırmağa imkan verir. 2024-cü ilə aid geniş məcmuə göstərir ki, güzgü neyronları “təqlidi davranışlar” və “dil kimi mədəni təcrübələrin mənimsənilməsi” üçün fundamental əhəmiyyət daşıyır (Bindhani & Nayak, 2024, s. 359). Tədris yönümlü videolara baxmaqla beyin hədəf dil üçün bir növ “neyron xətti” yaradır və tələbə hələ danışmağa başlamazdan əvvəl ana dilində danışanın ağız hərəkətləri vərdişlərini effektiv şəkildə “güzgüləyir”. Videoya baxmaqdan dili mənimsəməyə keçid məqsədli və şüurlu “güzgüləmə” prosesini tələb edir. Bu zaman güzgü neyronları tərəfindən təmin olunan neyroloji “xətt” üstdüşüncənin prosesə daxil edilməsi ilə aktiv dili formalaşdırır.

Güzgü Effektinin birinci mərhələsi tələbələrin videodakı danışanın sözlərini demək olar ki, eyni vaxtda təkrar etdikləri texnika olan İzləmədir (Shadowing). Bu, mexaniki təkrar deyil; üstdüşüncə izləmə məşqidir. Tələbə izləmə zamanı daim öz çıxışını ekrandakı “model”lə müqayisə etməlidir. Hamada tərəfindən aparılan tədqiqatlar təsdiq edir ki, izləmə səslərin “aşağıdan-yuxarıya” emalını avtomatlaşdırmaqla dinləmə-anlama bacarığını effektiv şəkildə inkişaf etdirir. Bu kontekstdə video “vizual güzgü” rolunu oynayır: tələbə danışanın ağız hərəkətlərini (dodaqların yuvarlaqlaşması, dilin yerləşməsi) müşahidə edir və səs dəqiqliyinə nail olmaq üçün onları təqlid edir (Hamada, 2018, s. 45–60).

Güzgü Effektinin ən dərin tətbiqi tələbələrin video məzmunun yaradıcılarına çevrildiyi anda baş verir. Düşündürücü vlogların yazılması zamanı tələbələr Üstdüşüncə Qiymətləndirmə prosesinə cəlb olunurlar. Öz çıxışının video yazısına baxmaq dil tələbəsinə dil performansını sanki müəllim mövqeyindən, obyektiv şəkildə dəyərləndirməyə imkan verir.

Zheng və həmkarlarının tədqiqatına görə, tələbə tərəfindən yaradılan videoların çəkilişi prosesində tələbə öz səhvlərini real vaxtda müəyyən edir. Bu isə Güzgü Neyron Sistemini əks istiqamətdə aktivləşdirir: tələbə özünü müşahidə edir və bu vizual geribildirim əsasında gələcək nitq nümunələrini tənzimləyir (Zheng et al., 2023, s. 112–128).

Video əsaslı güzgüləmə eyni zamanda sosial-duyğu funksiyasını da yerinə yetirir. Videodakı modelin jestlərini və özünəinamını “güzgüləməklə” tələbələr xarici dil həyəcanını azalda bilirlər. Video təhlükəsiz və mühakiməsiz bir məşq mühiti rolunu oynayır.

Gregersen və Horwitz qeyd edirlər ki, “həddindən artıq mükəmməllik” tez-tez ikinci dil öyrənmələrinin inkişafına mane olur. Lakin video vasitəsilə təbii, qismən qeyri-mükəmməl insan ünsiyyətinin (ssenariləşdirilmiş filmlərdən çox, vloglarda müşahidə edilən) güzgülənməsi tələbələrə daha realist və daha az həyəcanlı bir “İkinci Dil Mənliliyi” formalaşdırmağa kömək edir (Gregersen & Horwitz, 2002, s. 562–570).

Giriş hissəsində müəyyən edilən əsas problem “əyləncə tələsi” idi. Nəzəri çərçivə göstərir ki, həll yolu videonun əyləncə dəyərini aradan qaldırmaq deyil, əksinə, tələbəni videoya dil vasitəsi kimi yanaşmağa məcbur edən üstdüşüncəni əlavə etməkdir. Tələbələr “Tapşırığa-Xüsusi Üstdüşüncə Bilik”dən istifadə etdikdə, Güzgü Effektini passiv təqliddən məqsədli və hədəfyönlü davranışa çevirirlər (Wenden, 1998, s. 515–537).

Səslərin öyrənilməsindən kənarda, Güzgü Effekti praktik bacarığa aparıcı bir körpü rolunu oynayır. Videodakı modellərin qeyri-verbal işarələrini və “bədənləşmiş” dilini müşahidə etməklə, tələbələr ingilis dilinin mədəni kontekstini mənimsəyirlər. Bu yanaşma Sosial Koqnitiv Nəzəriyyə ilə uyğun gəlir; burada müşahidə yolu ilə öyrənmə (nümunələşdirmə) davranış dəyişikliklərinin əsas hərəkətverici qüvvəsidir. Video təkcə necə danışmağı deyil, ingilis dilində danışan biri kimi kim olmağı da əks etdirən bir güzgüyə çevrilir — bu isə İkinci Dil Motivasiyalı Özünütəsəvvür Sistemi kimi tanınan anlayışdır (Dörnyei, 2009, s. 209–220).

Bu çərçivəni tətbiq etmək üçün müəllimlər “anlama yoxlamaları”ndan uzaqlaşmalı və düşündürücü qiymətləndirmələrə yönəlməlidirlər. Bu yanaşma üçmərhələli pedaqoji modelə əhatə edir:

Mərhələ 1: Nəzarətli Güzgüləmə (İzləmə)

Tələbələr qısa video kliplərdən istifadə edərək nitqlərini model ilə sinxronlaşdırırlar və güzgü neyron sisteminin neyroloji təsirinə diqqət yetirirlər.

Mərhələ 2: Üstdüşüncə İzləmə

Tələbələr “Video-Qeyd Edici” kimi alətlərdən istifadə edərək videoda çətin hesab etdikləri məqamları qeyd edir və daxili idrak çətinliklərini aradan qaldırırlar.

Mərhələ 3: Müstəqil Güzgüləmə

Tələbələr videonun məzmununu xülasə edərək özlərini videoya çəkirlər. Daha sonra öz yazılarını orijinal model ilə yanaşı izləyərək “Müqayisəli Təhlil” aparırlar.

Nəticə

XXI əsrdə İkinci Dil Tədrisinin inkişafı dərslilik dövründən ekran dövrünə keçidi əks etdirir. Lakin bu məqalədə irəli sürüldüyü kimi, yüksək keyfiyyətli video məzmunun sadəcə mövcudluğu dərin dil mənimsənilməsi üçün kifayət deyil. Üstdüşüncə strategiyalarının Güzgü Effekti ilə birləşməsi sayəsində biz “tədris-əyləncə”nin səthliliyini aşaraq, ciddi və neyrobioloji əsaslara söykənən bir pedaqoji yanaşmaya doğru irəliləyirik.

“Güzgü Effekti” həm bioloji katalizator, yəni güzgü neyronlarının aktivləşməsi vasitəsi, həm də psixoloji güzgü rolunu oynayır və tələbələrə öz “İkinci Dil Mənliklərini” obyektiv aydınlıqla görməyə imkan verir.

Tələbələr Düşündürücü Video Dövrünə (planlaşdırma, izləmə, yazma və qiymətləndirmə) cəlb olunduqda, onlar real tələbə müstəqilliyi üçün zəruri olan icraedici funksiyaları inkişaf etdirirlər. Bu keçid müəllimin rolunu məzmun təminatçısından idraki düşüncənin asanlaşdırıcısına çevirir.

Nəticə etibarilə, rəqəmsal dünyada ingilis dilinə yiyələnmək təkcə dil üçün “qulaq” tələb etmir; bu proses öz inkişafını izləyə bilən bir “zehin” və mövcud performansla ideal model arasındakı fərqi görə bilən bir “görmə” tələb edir. Video texnologiyasının güzgüləyici gücündən istifadə etməklə, müəllimlər tələbələri ingilis dilinin sadəcə istifadəçiləri deyil, özünüdərkli, özünəinamlı və səlis danışanlar kimi formalaşdırma bilirlər.

Rəqəmsal video məzmunu İngilis dilinin İkinci Dil kimi mənimsənilməsində əsas vasitəyə çevrildikcə, passiv istifadə ilə aktiv dil ustalıqı arasında pedaqoji bir boşluq meydana çıxmışdır. Bu məqalə həmin boşluğu aradan qaldırmaq üçün yeni bir “Güzgü–Üstdüşüncə Çərçivə” təklif edir. Mayerin Multimedial Öyrənmənin Koqnitiv Nəzəriyyəsini, Üstdüşüncə Tənzimləmə konsepsiyasını və Güzgü Neyron Sisteminin neyrobioloji əsaslarını birləşdirməklə, tədqiqat videonun dil öyrənmələr üçün necə bir “əks etdirici səth” rolunu oynadığını araşdırır.

Müzakirə videoya əsaslanan təcrübəni ciddi bir idrak alətinə çevirən üçmərhələli pedaqoji dövrü

1. Nəzarətli Güzgüləmə (İzləmə),
2. Üstdüşüncə İzləmə,
3. Müstəqil Güzgüləmə (Özünü Vloqlaşdırma) təsvir edir.

Nəticələr göstərir ki, tələbələr öz performanslarını müşahidə etdikdə, təqlid etdikdə və daha sonra rəqəmsal model ilə müqayisə edərək qiymətləndirdikdə, daha yüksək səs dəqiqliyinə, xarici dil narahatlığının azalmasına və daha güclü tələbə müstəqilliyinə nail olurlar.

Məqalə tədris planı hazırlayanlar üçün praktik nəticələrlə yekunlaşır və düşündürücü, video-mərkəzli İkinci Dil Öyrənmə mühitlərinə keçidi tövsiyə edir.

Ədəbiyyat

1. Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory* (pp. 47–106). Prentice Hall.
2. Bindhani, B. K., & Nayak, J. K. (2024). Understanding mirror neurons: A comprehensive review of advances and implications. *International Journal of Advanced Research*, 358–362.
3. Dörnyei, Z. (2009). *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition* (pp. 209–220).
4. Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive–developmental inquiry. *American Psychologist*, 34(10), 906–911.
5. Gregersen, T., & Horwitz, E. K. (2002). Language learning and perfectionism: An examination of the relationship between anxious, neoteric, and perfectionistic learners. *The Modern Language Journal*, 86(4), 562–570.
6. Hamada, Y. (2018). *Shadowing in second language acquisition: Connecting cognitive and teachers' perspectives* (pp. 45–60).
7. Mayer, R. E. (2020). *Multimedia learning* (3rd ed., pp. 11–15, 345–350). Cambridge University Press.
8. Rizzolatti, G., & Craighero, L. (2004). The mirror-neuron system. *Annual Review of Neuroscience*, 27, 169–192.
9. Skulmowski, A., & Xu, K. M. (2021). Understanding cognitive load in digital and online learning: A new perspective on extraneous cognitive load. *Educational Psychology Review*, 34(1), 171–196.
10. Wenden, A. L. (1998). Metacognitive knowledge and language learning. *Applied Linguistics*, 19(4), 515–537.
11. Yaşar, M. (2025). Developing self-regulated learning in ELT through a video-based pedagogical framework (VIDPEF). *Studies in Self-Access Learning Journal*, 16(1), 76–99.
12. Zheng, Y., et al. (2023). The impact of self-generated video on metacognitive awareness and oral proficiency in EFL contexts. *Journal of Educational Technology & Society*, 26(3), 112–128.

Daxil oldu: 05.09.2025

Qəbul edildi: 05.12.2025